शिक्षा निदेशालय, राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र, दिल्ली

वार्षिक–पाठ्यक्रमः कक्षा –अष्टमी

सत्रम्– **2026-27** विषयः–संस्कृतम्

दीपकं पाठ्यपुस्तकाधारितः पाठ्यक्रमः

पाठ्यवस्तु	व्याकरणबिन्दवः	अधिगमोद्देश्यानि	अधिगमसम्प्राप्तयः	गतिविधयः
१. प्रथमः पाठः संगच्छध्वं संवदध्वम्	आत्मनेपदिनः क्रियापदानां लोट्लकारे अभ्यासः। उपपदविभक्तेः शिक्षणम्।	चतुर्थीद्वितीयाषष्ठीविभक्तीनां पुनराभ्यासः। उपपदविभक्तेः अभ्यासः। पाठ–अभ्यासाः	संघटन–सूक्तकथने दक्षाः भवन्ति। उपपदविभक्त्या परिचिताः भवन्ति।	वैदिकसाहित्यस्मरणप्रतिस्पर्धा– कति वेदाः? कति उपवेदाः? कति उपलब्धाः ब्राह्मणग्रन्थाः? कति दर्शनानि? कति वेदाङ्गानि? इति।
२. द्वितीयः पाठः अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका	ल्यप्प्रत्ययस्य अभ्यासः। विसर्गसन्धेः शिक्षणम्। । उपसर्गशिक्षणम्	पाठान्तर्गतप्रयुक्तानां ल्यप्प्रत्ययानां विसर्गसन्धियुक्तानां पाठेतरशब्दानाम् अभ्यासः। उपसर्ग–अभ्यासः, पाठ–अभ्यासाः।	ल्यप्प्रत्ययस्य प्रयोगे विसर्गसन्धेश्च प्रयोगे नैपुण्यं प्राप्नुवन्ति । पाठमाध्यमेन छात्रेषु कथाकथन-कौशलस्य विकासः।	ल्यप्प्रत्ययाधारितविसर्गसन्धेश्चाधारितानां वाक्यानां रचनाकला–शिक्षणम्। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
३. तृतीयः पाठः सुभाषितरसं पीत्वा जीवनं सफलं कुरु	इकारान्त–उकारान्त–नपुंसक–लिङ्गशब्दरूपाणां स्मरणम्।	श्लोकानां गायनक्षमतायाः विकासः। पाठ–अभ्यासाः। सस्वरगायनं शिक्षन्ते। श्लोकानां भावार्थस्य ज्ञानम्, अभ्यासकार्यञ्च ।	पाठे आगतानां श्लोकानां मूल्यानाम् अनुभूतिः। पद्यगायने समर्थाः भवन्ति।	पाठान्तर्गत–प्रयुक्तेभ्यः सुभाषितेभ्यः नीतिवाक्यानि स्वीकृत्य कक्षायां समूहेषु एकैकं नीतिवाक्यं गृहीत्वा चर्चा करणीया।
४. चतुर्थः पाठः प्रणम्यो देशभक्तोऽयं गोपबन्धुर्महात्मना	अयादिसन्धिः पूर्वरूपसन्धिः। क्तवतुप्रत्ययस्य पुनराभ्यासः	पाठ–अभ्यासाः। पूर्वरूपसन्धि–युक्तपदानाम् क्तवतुक्रियापदानाम् च अभ्यासः।	अयादि–पूर्वरूपसन्धौ क्तवतु–अभ्यासे च दक्षाः भवन्ति।	कक्षायां छात्राः कस्य अपि स्वतन्त्रतासेनानिनः गाथां श्रावयन्ति।

५. पञ्चमः पाठः गीता सुगीता कर्तव्या	नकारान्तराजन्शब्दरूपस्य स्मरणम्	पञ्चमीसप्तमीविभक्त्योः वाक्येषु प्रयोगः। पाठ–अभ्यासाः।	पञ्चमी–सप्तमीविभक्तौ निपुणाः भवन्ति।	पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
६. षष्ठः पाठः **डिजिभारतम्–युगपरिवर्तनम्**	क्त–शतृप्रत्यययोः शिक्षणम्। शतृप्रत्ययान्त–पुल्लिङ्ग–स्त्रीलिङ्गशब्दानां स्मरणम्	पाठ–अभ्यासाः। आधुनिकयुगस्य आवश्यकतां ज्ञास्यन्ति।	भाषायां संवादे कुशलाः भवन्ति। क्त–शतृप्रयोगे दक्षाः भवन्ति।	I. भारतसर्वकारस्य कामपि योजनां स्वीकृत्य पीपीटीनिर्माणम्। II. शिक्षाक्षेत्रे डिजिटलभारतस्य योगदानम्। III. क्तशतृप्रत्यययोः प्रयोगाभ्यासः। IV. जीवने यूपीआई (UPI) प्रयोगस्य लाभाः हानयश्च वादविवादप्रतियोगितायाः आयोजनम्।
७. सप्तमः पाठः मञ्जुलमञ्जूषा सुन्दरसुरभाषा	समासविषये सामान्या चर्चा। सकारान्त–विद्वस्– शब्दरूपस्य स्मरणम्	पद्यपाठेषु गति -यति-लयभावाभि–नयपूर्वकं सस्वरगायनाभ्यासः। भावार्थस्य ज्ञानम् अभ्यासकार्यञ्च।	संस्कृते गीत–गायनक्षमतायाः विकासः।	कक्षायां छात्रचतुष्टयं सम्मेल्य उत्साहपूर्वकं गीतगायनाभ्यासं करिष्यन्ति।
पुनरावर्तनम्	अपठित–गद्यांश–शिक्षणम् पठित–पद्यांश–शिक्षणम्	पठित–गद्यांश–शिक्षणम् पठित–संवाद–शिक्षणम्	अधीतपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः।	

पाठ्यक्रम: 5 सितम्बर 2026 पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम् ।

मध्यावधि: पाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्ति: ।

मध्यावधि-परीक्षा

पाठपरिचयः	**व्याकरणबिन्दवः**	**अधिगम–उद्देश्यानि**	**अधिगमसम्प्राप्तिः**	**गतिविधयः**
८. अष्टमः पाठः पश्यत कोणमैशान्यं भारतस्य मनोहरम्	तुमुन्प्रत्ययस्य पुनराभ्यासः। सर्वनामशब्दरूपाणां स्मरणम्	पाठ–अभ्यासाः। वाक्येषु क्रियार्थक्रियाप्रयोगं करिष्यन्ति। भारतस्य वैविध्येन परिचिताः भवेयुः।	वाक्येषु क्रियार्थक्रियाप्रयोगे निपुणाः भवन्ति।	I. पाठे चर्चितराज्यानां पर्यटनस्थलानां विवरणम्। II. अष्टपूर्वोत्तरप्रदेशानां वेशभूषाप्रदर्शनम्। III. कस्यापि एकस्य राज्यस्य सम्पूर्णपरिचयदानाय पीपीटीप्रदर्शनम्। IV. पाठे चर्चितराज्यानां मानचित्रे प्रमुखखनिजसम्पदां प्रदर्शनं तेषाम् उपयोगश्च।
९. नवमः पाठः कोऽरुक्? कोऽरुक्? कोऽरुक्?	विशेषण–विशेष्यस्य पुनराभ्यासः। श्चुत्वसन्धिः	विशेषण–विशेष्यं वाक्येषु प्रयोक्ष्यन्ते। स्वास्थ्यनियमैः परिचिताः भविष्यन्ति। श्चुत्वसन्धेः शिक्षणम्।	स्वास्थ्यनियमान् जानन्ति।	गतिविधिद्वारा श्लोकानां स्मरणं करिष्यन्ति। स्फोरकपत्रमाध्यमेन त्रिविधानाम् आहाराणां तालिकानिर्माणं करिष्यन्ति। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
१०. दशमः पाठः सन्निमित्ते वरं त्यागः (क– भागः)	वाक्यसंरचनाविषयकं ज्ञानम्। जश्त्वसन्धिः	पदविन्यासक्रमेण परिचिताः भविष्यन्ति। जश्त्वसन्धेः शिक्षणम्	साहित्ये प्रयुक्तानां पदविन्यासविधया परिचिताः भवन्ति।	काञ्चित् कथां कथयिष्यन्ति। स्फोरकपत्रमाध्यमेन व्यञ्जनसन्धेः तालिकानिर्माणं करिष्यन्ति। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
११. एकादशः पाठः सन्निमित्ते वरं त्यागः (ख भागः)	वाच्यविषयकं सामान्यज्ञानम् अनुस्वार–परसवर्णसन्धिः	कर्तृवाच्य–कर्मवाच्य–भाववाच्यस्य सामान्यः परिचयः कारयिष्यति।	वाच्येन सामान्यतया परिचिताः भवन्ति।	सरलसंस्कृतवाक्यैः कथाकथनं करिष्यन्ति। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।

१२. द्वादशः पाठः सम्यग्वर्णप्रयोगेण ब्रह्मलोके महीयते	णत्वविधानम्	वर्णोच्चारणविषये ज्ञास्यन्ति। पाठान्तर्गत–प्रयुक्तैः सन्धिसमासपदैः परिचिताः भवन्ति।	शुद्धवर्णोच्चारणे दक्षाः भवन्ति।	वेदाङ्गानां विषये चर्चां कुर्वन्ति। तस्य के रचनाकाराः सन्ति? शब्दरूपाणां वाक्येषु प्रयोगः। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
१३. त्रयोदशः पाठः वर्णोच्चारण–शिक्षा१	संख्यावाचिशब्दरूपाणां स्मरणम्	वाग्विज्ञानेन परिचिताः भविष्यन्ति। मुखे स्थितैः भिन्नस्थानकरणैःपरिचिताः भविष्यन्ति।	वाग्विज्ञानं जानन्ति। ताल्वादिस्थानेषु परिचिताः भवन्ति।	प्रायोगिकविधिना शब्दोच्चारणमाध्यमेन शिक्षकः छात्रान् मुखे विद्यमानानां स्थानानां परिचयं कारयेत्। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
पुनरावर्तनम्	अपठित–गद्यांश–शिक्षणम् पठित–गद्यांश–शिक्षणम्	पठित–पद्यांश–शिक्षणम् पठित–संवाद–शिक्षणम्	वार्षिकपरीक्षादृष्ट्या सकलपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः।	
अत्र ध्यातव्यम् – सर्वेषु गद्यपाठेषु नाट्पाठेषु च शिक्षकः पाठस्य/कथायाः आदर्शवाचनम् , अनुवाचनम्, काठिन्यनिवारणं, शब्दार्थज्ञानं, लिङ्गज्ञानम्, अभ्यासकार्यञ्च छात्रसहायतया कारयिष्यति।				
सर्वेषु पद्यपाठेषु शिक्षकः श्लोकानां गति -यति-लय-भावाभिनय-अनुसारं सस्वरगायनाभ्यासः, श्लोकानां भावार्थस्य ज्ञानम्, लिंगज्ञानम्, अभ्यासकार्यञ्च कारयिष्यति।				

- ❖ **पाठ्यक्रमः 30 जनवरी 2027 पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम् ।**
- ❖ **शिक्षकः छात्राणां विविध–गतिविधिद्वारा सतत–आकलनं करिष्यति।**
- ❖ **वार्षिकमूल्याङ्कनं सकलपाठ्यक्रमात् भविष्यति।**

वार्षिक-परीक्षा

१. प्रथमः पाठः संगच्छध्वं संवदध्वम्	
२. द्वितीयः पाठः अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका	

मध्यावधौ वार्षिकपरीक्षायां च मूल्याङ्कनाय पाठाः (70 अङ्काः)

३. तृतीयः पाठः सुभाषितरसं पीत्वा जीवनं सफलं कुरु
४. चतुर्थः पाठः प्रणम्यो देशभक्तोऽयं गोपबन्धुर्महात्मना
५. पञ्चमः पाठः गीता सुगीता कर्तव्या
७. सप्तमः पाठः मञ्जुलमञ्जूषा सुन्दरसुरभाषा
९. नवमः पाठः कोऽरुक्? कोऽरुक्? कोऽरुक्?
१०. दशमः पाठः सन्निमित्ते वरं त्यागः (क–भागः)
११. एकादशः पाठः सन्निमित्ते वरं त्यागः (ख भागः)
१२. द्वादशः पाठः सम्यग्वर्णप्रयोगेण ब्रह्मलोके महीयते
१३. त्रयोदशः पाठः वर्णोच्चारण–शिक्षा१

आन्तरिक–मूल्याङ्कनाय पाठाः

आन्तरिक मूल्याङ्कन हेतु (२० अङ्क)
६. षष्ठः पाठः डिजिभारतम्–युगपरिवर्तनम्
८. अष्टमः पाठः पश्यत कोणमैशान्यं भारतस्य मनोहरम्

टिप्पणी– उपर्युक्तपाठद्वयं लिखितपरीक्षायां मूल्याङ्कनाय न स्तः। शिक्षकाः विविधगतिविधिषु स्वविवेकेन आन्तरिकमूल्याङ्कनाय एतेषां प्रयोगे स्वतन्त्राः सन्ति।